

МЕДИЦИНСКИ УНИВЕРСИТЕТ – ПЛЕВЕН

ФАКУЛТЕТ „МЕДИЦИНА“

ЦЕНТЪР ЗА ДИСТАНЦИОННО ОБУЧЕНИЕ

Лекция №10

**ЕПИДЕМИОЛОГИЯ НА
СОЦИАЛНОЗНАЧИМИТЕ ЗАБОЛЯВАНИЯ**

ЛЕКТОР:

Доц. д-р М. Камбурова, дм

The image shows the cover of a spiral-bound notebook. The cover is a light beige or tan color with a textured, fibrous appearance. A silver metal spiral binding is visible along the left edge. The notebook is set against a dark brown background.

ЕПИДЕМИОЛОГИЯ НА СОЦИАЛНОЗНАЧИМИТЕ ЗАБОЛЯВАНИЯ

Съвременната картина на патологията се оформя от неголяма група класове заболявания

📄 В страни с висок доход:

- Нарастване на хроничните заболявания;
- Полиморбидност сред възрастното население.

📄 В страни с нисък доход:

- Нараства ролята на хроничните заболявания;
- Инфекциозни заболявания
- Перинатални и майчини причини;
- Недохранване.

Социалнозначими заболявания

 Заболявания, които в най-голяма степен оформят профила на заболяемостта и смъртността в дадена страна или регион.

Критерии

- ❏ Високо ниво на смъртност и неблагоприятна динамика, особено сред лицата в активна възраст и висок относителен дял в структурата на причините за умирация сред цялото население и особено сред лицата в активна възраст;
- ❏ Високо ниво на заболяемост и болестност и неблагоприятна динамика на тези показатели, особено сред лицата в активна възраст;
- ❏ Висок относителен дял в структурата на: общата заболяемост и болестност, ЗВН, първичната инвалидност и хоспитализираната заболяемост;

Критерии

- ❏ Висок относителен дял в структурата на разходите за болнично лечение и рехабилитация; значително натоварване на обществените фондове и социални заведения поради продължителната нетрудоспособност и инвалидност при тези заболявания.
- ❏ Значителни социални, медицински, икономически и психологични щети за самите болни и техните семейства;
- ❏ СЗЗ в различните страни са различни

СЗЗ в България

- 📄 Болести на органите на кръвообращението
- 📄 Злокачествени новообразувания
- 📄 Хронични заболявания на дихателната система
- 📄 Туберкулоза
- 📄 Травми, злополуки и отравяния
- 📄 Болести на нервната система
- 📄 Захарен диабет
- 📄 Психични разстройства

ИЗМЕРВАНЕ НА ТЕЖЕСТТА НА ЗАБОЛЯВАНИЯТА (DALYs)

 СППЖ

 DALY – години изгубен живот поради преждевременна смърт и преживени в инвалидност с отчитане на тежестта на инвалидността.

 Една единица DALY = 1 изгубена година живот в състояние на здраве.

ИЗМЕРВАНЕ НА ТЕЖЕСТТА НА ЗАБОЛЯВАНИЯТА (DALYs)

 DALY - се използва за:

1. Определяне на здравните приоритети
2. Идентифициране на непривилигированите групи от населението
3. Определяне фокуса на здравните интервенции
4. Осигуряване на средство за сравнение на резултатите от различни интервенции в процеса на здравно планиране и оценка

ИЗМЕРВАНЕ НА ТЕЖЕСТТА НА ЗАБОЛЯВАНИЯТА (DALYs)

📄 DALY се използва за:

📄 Оценка на **тежестта на болестите върху обществото**

📄 Повишаване на ефективността на разпределение на ресурсите в здравеопазването чрез идентифициране на здравни интервенции, които при определен здравен бюджет ще осигурят най-голямо подобряване на общественото здраве, измерено чрез тежестта на болестите

Между 1990 и 2017 г. стандартизираните за възрастта равнища на DALY:

- ☞ Намаляват с 41,3% за заразни болести
- ☞ Намаляват с 49,8% за неонатални причини
- ☞ За незаразни болести глобалните DALY се увеличават с 40,1%
- ☞ Стандартизираните за възрастта нива на DALY намаляват с 18,1%

В световен мащаб през 2017 г. петте водещи причини за DALY са:

- ☞ неонатални причини,
- ☞ исхемична болест на сърцето,
- ☞ инсулт,
- ☞ инфекции на долните дихателни пътища,
- ☞ хронична обструктивна белодробна болест.

Females

Leading causes 1990

Leading causes 2007

Mean percentage change in number of DALYs, 1990-2007

Mean percentage change in age-standardised DALY rate, 1990-2007

Leading causes 2017

Leading causes 1990	Leading causes 2007	Mean percentage change in number of DALYs, 1990-2007	Mean percentage change in age-standardised DALY rate, 1990-2007	Leading causes 2017
1 Neonatal disorders	1 Neonatal disorders	-17.3	-17.8	1 Neonatal disorders
2 Lower respiratory infections	2 Lower respiratory infect	-39.6	-42.0	2 Ischaemic heart disease
3 Diarrhoeal diseases	3 HIV/AIDS	610.7	483.0	3 Stroke
4 Stroke	4 Ischaemic heart disease	14.9	-23.6	4 Lower respiratory infections
5 Ischaemic heart disease	5 Diarrhoeal diseases	-40.8	-44.2	5 Diarrhoeal diseases
6 Congenital defects	6 Stroke	8.4	-26.5	6 COPD
7 COPD	7 Malaria	28.6	23.2	7 Low back pain
8 Measles	8 COPD	-1.3	-32.7	8 Headache disorders
9 Tuberculosis	9 Congenital defects	-12.8	-15.6	9 Diabetes
10 Malaria	10 Low back pain	29.8	-7.6	10 Congenital defects

Males

Leading causes 1990

Leading causes 2007

Mean percentage change in number of DALYs, 1990-2007

Mean percentage change in age-standardised DALY rate, 1990-2007

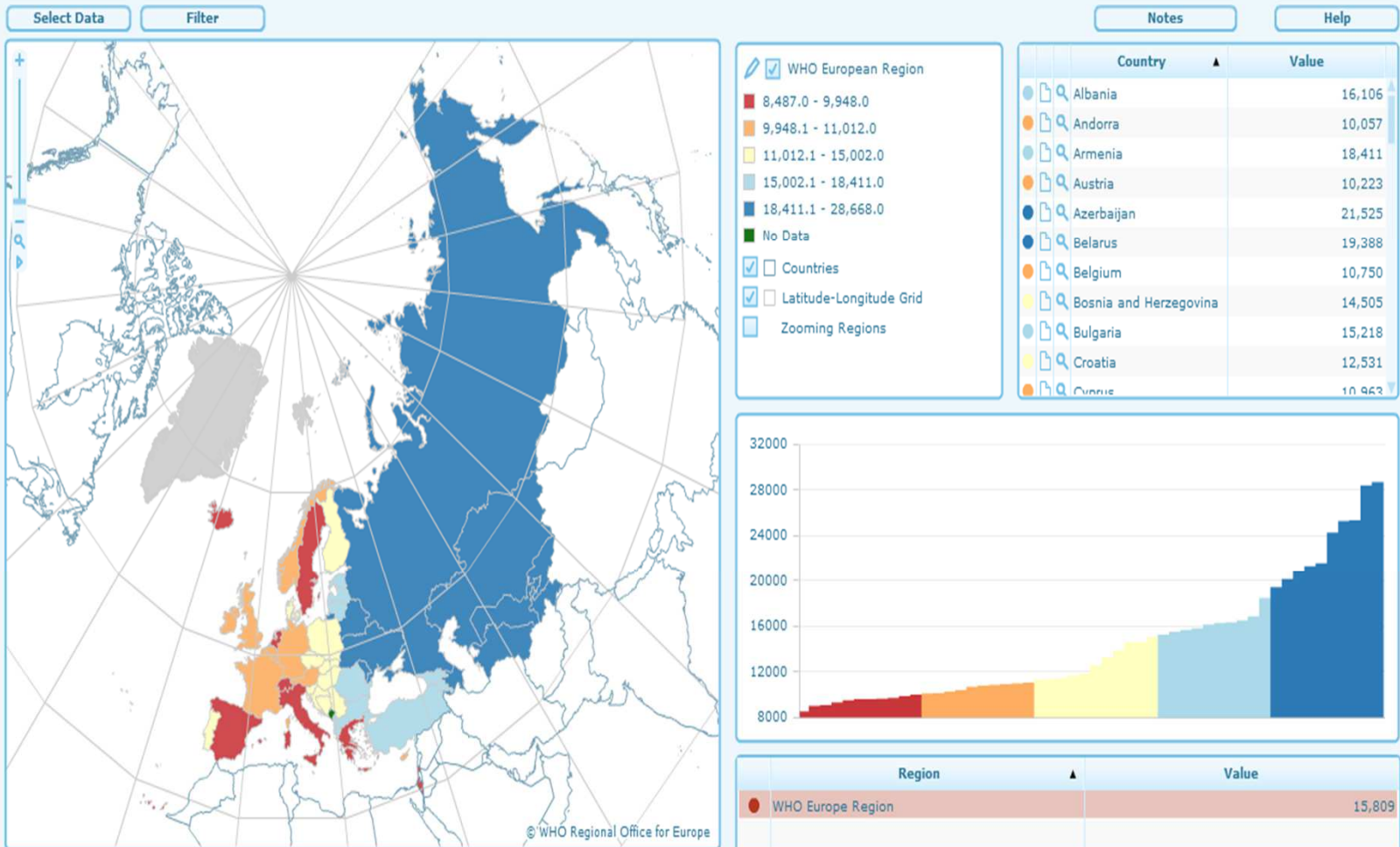
Leading causes 2017

Leading causes 1990	Leading causes 2007	Mean percentage change in number of DALYs, 1990-2007	Mean percentage change in age-standardised DALY rate, 1990-2007	Leading causes 2017
1 Neonatal disorders	1 Neonatal disorders	-17.1	-17.6	1 Ischaemic heart disease
2 Lower respiratory infections	2 Ischaemic heart disease	25.7	-18.0	2 Neonatal disorders
3 Diarrhoeal diseases	3 Lower respiratory infections	-37.4	-40.1	3 Stroke
4 Ischaemic heart disease	4 Stroke	22.4	-18.3	4 Lower respiratory infect
5 Stroke	5 Diarrhoeal diseases	-33.3	-37.5	5 Road injuries
6 Road injuries	6 Road injuries	7.3	-14.7	6 COPD
7 Congenital defects	7 HIV/AIDS	297.3	212.9	7 Diarrhoeal diseases
8 Tuberculosis	8 COPD	5.5	-29.9	8 Diabetes
9 COPD	9 Congenital defects	-14.5	-17.8	9 Congenital defects
10 Measles	10 Malaria	30.5	23.6	10 Low back pain

СТАНДАРТИЗИРАНИ DALYs - ОБЩО

Burden of Diseases in WHO/Europe Region e-Atlas (Age-standardized DALYs per 100,000 by cause)

Causes of Deaths >> All Causes

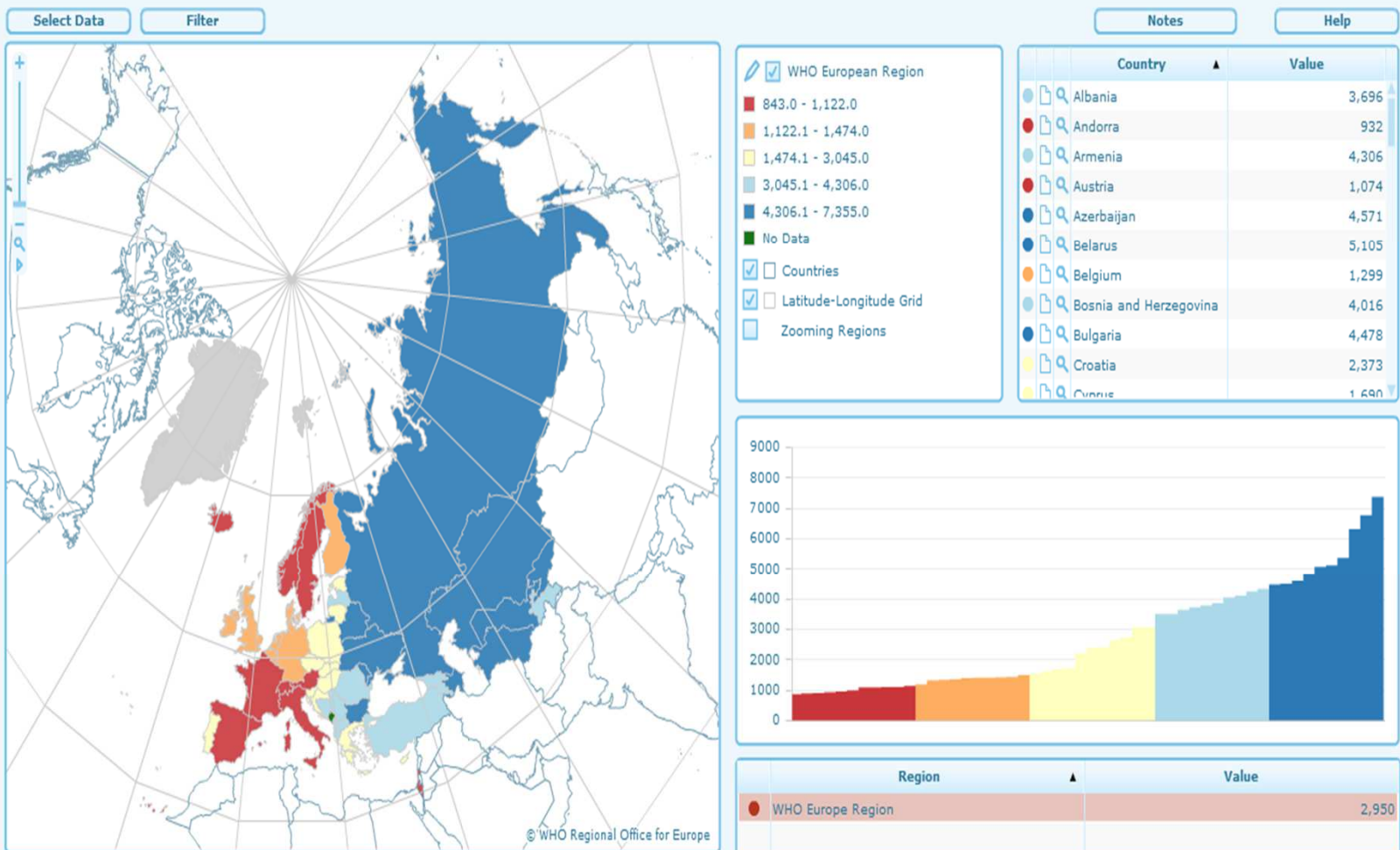
Note: This atlas uses data from "Global Burden of Disease 2004 Update". Details about methodology, definitions and calculations can be seen by clicking on Notes button.

СТАНДАРТИЗИРАНИ DALYs - ССЗ

Burden of Diseases in WHO/Europe Region e-Atlas (Age-standardized DALYs per 100,000 by cause)

Noncommunicable diseases (All) >> Cardiovascular diseases (Cardiovascular diseases)

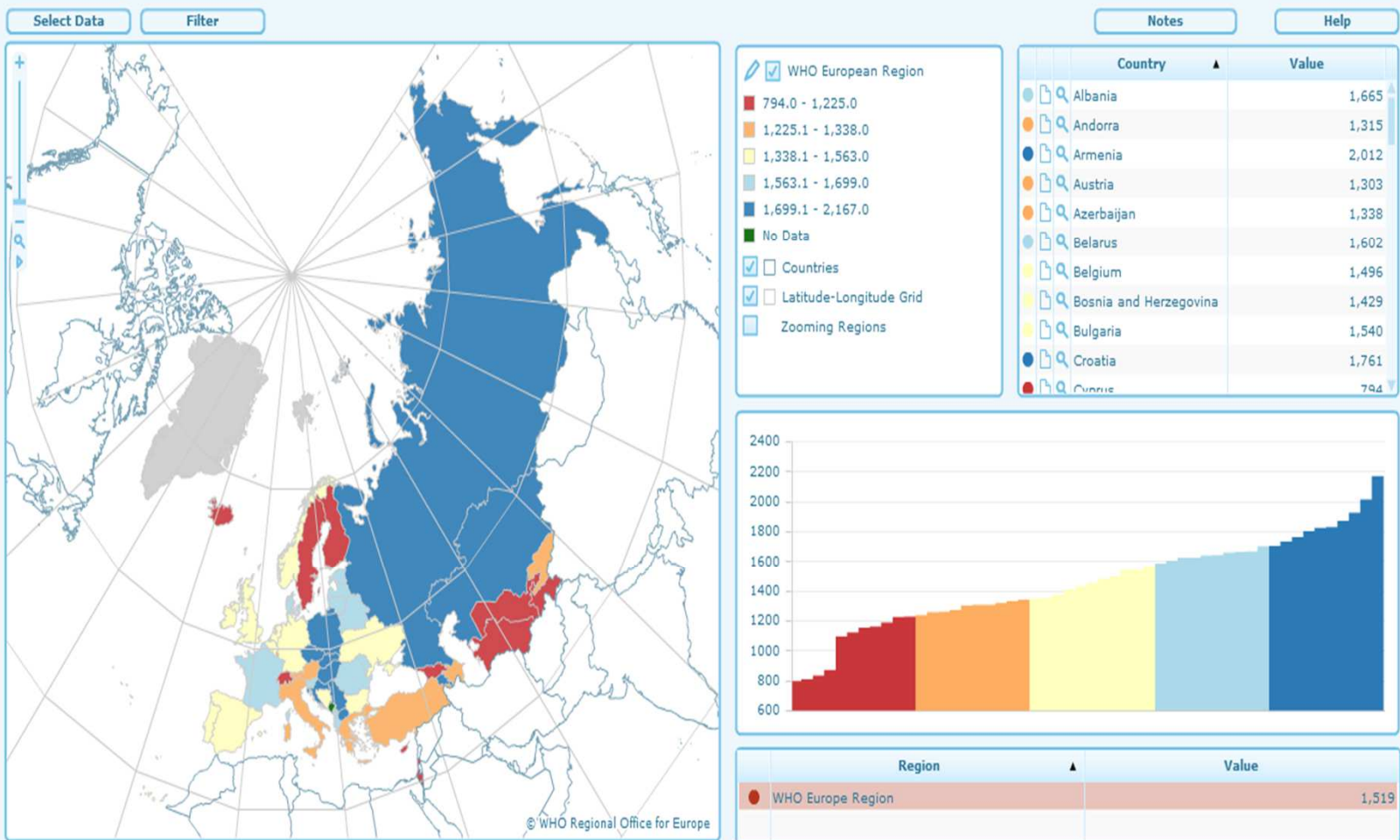

Note: This atlas uses data from "Global Burden of Disease 2004 Update". Details about methodology, definitions and calculations can be seen by clicking on Notes button.

СТАНДАРТИЗИРАНИ DALYs – ЗЛОКАЧЕСТВЕНИ НЕОПЛАЗМИ

Burden of Diseases in WHO/Europe Region e-Atlas (Age-standardized DALYs per 100,000 by cause)

Noncommunicable diseases (All) >> Malignant neoplasms (Malignant neoplasms)

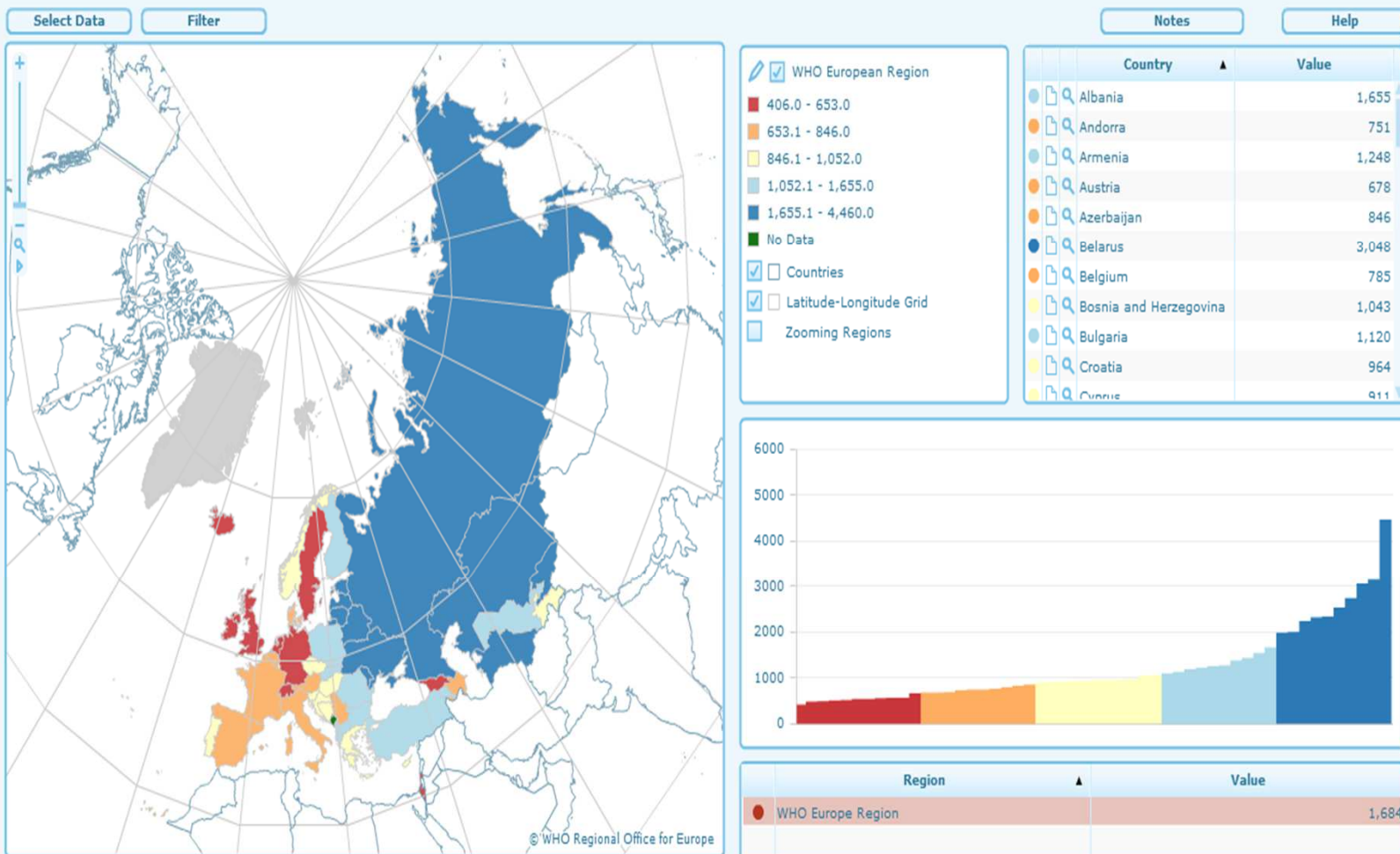

Note: This atlas uses data from "Global Burden of Disease 2004 Update". Details about methodology, definitions and calculations can be seen by clicking on Notes button.

СТАНДАРТИЗИРАНИ DALYs – НЕПРЕДУМИШЛЕНИ ТРАВМИ

Burden of Diseases in WHO/Europe Region e-Atlas (Age-standardized DALYs per 100,000 by cause)

III. Injuries >> Unintentional injuries

Note: This atlas uses data from "Global Burden of Disease 2004 Update". Details about methodology, definitions and calculations can be seen by clicking on Notes button.

Глобална тежест на ХНЗ

По данни на СЗО ХНЗ убиват над 36 млн. души годишно поради:

- Поддаващи се на промяна поведенчески рискови фактори
  - Тютюнопушене
  - Нездравословно хранене
  - Ниска физическа активност
  - Злоупотреба с алкохол
- Метаболитни/физиологични рискови фактори
  - Повишено кръвно налягане
  - Наднормено тегло
  - Хипергликемия
  - Хиперлипидемия

Актуалност на проблема

- 📄 Хроничните неинфекциозни заболявания са водеща причина за смърт в страните от Европейския съюз (ЕС)
- 📄 Над 90% от смъртните случаи от хронични заболявания в ЕС се дължат на
  - сърдечно-съдови,
  - онкологични,
  - хронични респираторни заболявания
  - диабет.
- 📄 Здравната система на всяка страна прилага политики за намаляване на негативните последици за общественото здраве от ХНЗ.

Рискови фактори за СЗЗ - видове

- 📄 Стил и начин на живот – 49 – 53%
- 📄 Генетични и биологични – 18 – 22%
- 📄 Околна среда – 17 – 20%
- 📄 Здравната служба – 8 – 10%

- 📄 В различни страни и региони
разпределението им е различно

Рискови фактори за СЗЗ - видове

- 📄 Първични – неблагоприятни фактори от околната среда, начина на живот, генетични и други ендогенни влияния, здравната служба.
- 📄 Вторични – болестни състояния с хронично протичане, които са рискови фактори за други заболявания.

Ролята на 4 групи рискови фактори за 10 причини за смърт (в %)

Причини за смърт	Рискови фактори			
	Стил на живот	Околна среда	Генетични фактори	Здравна помощ
Болести на сърцето	54	9	25	12
Рак	37	24	29	10
Инсулт	50	22	21	7
Инциденти с МПС	69	18	1	12
Други злополуки	51	31	4	14
Грип/Пневмония	23	20	39	18
Диабет	34	0	60	6
Цироза	70	9	18	3
Самоубийства	60	35	2	3
Убийства	63	35	2	0
За 10-те причини	50	20	20	10

Профилактика на СЗЗ

По оценка на СЗО 70-80% от умиранията в развитите страни и около 40% в развиващите се страни са от заболявания и състояния, свързани с фактори от стила на живот, които са потенциално управляеми и предотвратими.

Съществуват два основни аспекта на профилактика:

- Обществен – намаляване на риска чрез обществени мероприятия
- Поведенчески – намаляване на риска чрез корекция на индивидуалното поведение

Сърдечно-съдов риск – хиперхолестеролемия, артериална хипертония и тютюнопушене

Рискова констелация на българското население

📄 Анализът на смъртността от СЗЗ сред българското население показва, че България е сред страните с висока смъртност:

- От мозъчно-съдова болест;
- От сърдечно-съдови заболявания (ССЗ);
- Значително “подмладяване ” на смъртността от ССЗ;
- Висока “мъжка свръхсмъртност” и др.

📄 Поради:

- Демографското застаряване на нацията
- “Регистрационна хипотеза”

Рискова констелация на българското население

📄 “**рискова констелация**” – формира се от голям брой широко разпространени рискови фактори, специфични за българското население

- Тютюнопушене
- Нерационално хранене
- Артериална хипертония
- Наднормена телесна маса
- Алкохолна консумация
- Дислипидемия
- Диабет
- Адинамия и хиподинамия
- Психосоциален дистрес
- Наследствена предразположеност
- Замърсяване на околната природна и трудова среда